

28 Σεπτεμβρίου 2015

Καταχρηστική και με μορφή κύρωσης η ανάκτηση κρατικῶν ενισχύσεων στο πλαίσιο ρύθμισης χρεῶν των ΑΣΟ από την Commission σύμφωνα με την έγκριτη νομικό κ. Α. Μητροπούλου

I. Σύντομο Ιστορικό

Στις 29 Απριλίου του έτους 2004, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο κατόπιν απόφασής του απέρριψε την προσφυγή, που άσκησε η Ελληνική Δημοκρατία, εναντίον της απόφασης 2002/458/ΕΚ της Επιτροπής της 1ης.3.2000, για τα καθεστώτα ενίσχυσης τα οποία έθεσε σε εφαρμογή η Ελλάδα με σκοπό τη ρύθμιση χρεῶν των αγροτικών συνεταιριστικών οργανώσεων κατά τα έτη 1992 – 1994 σε εφαρμογή του άρθρου 32 του ν. 2008/1992 και του άρθρου 5 του ν. 2237/1994 και τις σχετικές αποφάσεις του κ. Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος. Η διαδικασία εκ μέρους της Επιτροπής άρχισε, κατόπιν εγγράφου καταγγελίας (20.11.1995), για την ενίσχυση που χορηγήθηκε στον γαλακτοκομικό συνεταιρισμό «ΑΓΝΟ». Με βάση το άνω ιστορικό, η Επιτροπή ζήτησε από την Ελλάδα την ανάκτηση των ενισχύσεων από τους αγροτικούς συνεταιρισμούς, τις οποίες το Δικαστήριο, έκρινε ως παράνομες, έταξε δε προθεσμία δύο (2) μηνών εντός των οποίων, οι Ελληνικές Αρχές όφειλαν να προβούν σε ανάκτηση των παράνομων αυτών ενισχύσεων.

II. Διαδικασία Ανακτήσεως των ενισχύσεων - Θέση του Δικαστηρίου επ' αυτώ ν.

Σύμφωνα με την ειδική διάταξη του άρθρου 22 του ν. 4002/2011 και τα νέα δεδομένα που προκύπτουν μετά τον ν. 4152/2013, κρατικές ενισχύσεις, οι οποίες έχουν κριθεί παράνομες, δηλαδή ασυμβίβαστες με την εσωτερική αγορά, είτε με απόφαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, είτε με απόφαση του Δικαστηρίου ή του Γενικού Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και πρέπει να ανακτηθούν, ανακτώνται από την αρμόδια εθνική αρχή, η οποία εφαρμόζει για την ανάκτηση, τις διατάξεις του Εθνικού Δικαίου.

Σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου (ΔΕΚ), σκοπός της ανάκτησης είναι η επαναφορά της κατάστασης, που υπήρχε στην αγορά πριν από την χορήγηση της

ενίσχυσης. Αυτό είναι απαραίτητο, προκειμένου να εξασφαλιστεί ότι διατηρούνται ισότιμοι όροι ανταγωνισμού στην εσωτερική αγορά, σύμφωνα με τα οριζόμενα στη συνθήκη ΕΚ.

Το Δικαστήριο, έχει κρίνει, ότι για να εκτελεστεί πλήρως μια απόφαση ανάκτησης της Επιτροπής, θα πρέπει οι ενέργειες που αναλαμβάνονται από τα κράτη μέλη να οδηγούν σε συγκεκριμένα αποτελέσματα, όσον αφορά στην ανάκτηση και βεβαίως θα πρέπει η ανάκτηση να είναι άμεση. Δηλαδή για να επιτευχθεί ο στόχος της ανάκτησης που προαναφέραμε, θα πρέπει η ανάκτηση να πραγματοποιείται χωρίς καθυστέρηση.

Σύμφωνα με την παρ. 3 του άρθρου 14 του Διαδικαστικού Κανονισμού,(ΕΚ) 659/1999 του Συμβουλίου, η Επιτροπή αποφασίζει την εκ μέρους του οικείου κράτους μέλους λήψη όλων των αναγκαίων μέτρων, για την ανάκτηση της Ενισχύσεως από τον δικαιούχο της ενισχύσεως.

Ειδικότερα ορίζεται ότι σε περίπτωση αρνητικής απόφασης για υπόθεση παράνομων ενισχύσεων, η Επιτροπή αποφασίζει την εκ μέρους του οικείου κράτους μέλους λήψη όλων των αναγκαίων μέτρων για την ανάκτηση της ενίσχυσης από τον δικαιούχο. Το ποσό που πρέπει να ανακτηθεί δυνάμει απόφασης ανάκτησης περιλαμβάνει και τους σχετικούς τόκους, υπολογιζόμενους με το δέον επιτόκιο που ορίζει η Επιτροπή. Οι τόκοι πρέπει να καταβληθούν από την ημερομηνία κατά την οποία η παράνομη ενίσχυση ετέθη στη διάθεση του δικαιούχου μέχρι την ημερομηνία της ανάκτησής της. Με την επιφύλαξη απόφασης του Δικαστηρίου κατ' εφαρμογή του άρθρου 258 της Συνθήκης Λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΛΕ) η ανάκτηση πραγματοποιείται αμελλητί και σύμφωνα με τις διαδικασίες της εθνικής νομοθεσίας του οικείου κράτους μέλους, εφόσον αυτές επιτρέπουν την άμεση και πραγματική εκτέλεση της απόφασης της Επιτροπής.

Για τον σκοπό αυτό και σε περίπτωση κινήσεως διαδικασίας ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων, τα ενδιαφερόμενα κράτη μέλη λαμβάνουν όλα τα αναγκαία μέτρα ,που διαθέτουν στα αντίστοιχα νομικά τους συστήματα, συμπεριλαμβανομένων των προσωρινών μέτρων, με την επιφύλαξη της κοινοτικής νομοθεσίας.

Το άρθρο 15 του ως άνω Διαδικαστικού Κανονισμού, αναφέρει ότι οι εξουσίες της

Επιτροπής για ανάκτηση της ενίσχυσης, υπόκεινται σε δεκαετή προθεσμία παραγραφής, η οποία αρχίζει να προσμετράται από την ημέρα κατά την οποία η παράνομη ενίσχυση χορηγείται στον δικαιούχο. Όμως κάθε ενέργεια της Επιτροπής ή του κράτους μέλους, που ενεργεί κατόπιν αιτήσεως της Επιτροπής, σε σχέση με την παράνομη ενίσχυση, διακόπτει τον χρόνο παραγραφής, οπότε αρχίζει να προσμετρά εκ νέου ο χρόνος της παραγραφής.

Το κράτος μέλος προς το οποίο απευθύνεται η απόφαση της ανάκτησης είναι υποχρεωμένο, όπως προαναφέρεται, να εκτελέσει την απόφαση αυτή αμελλητί, δηλαδή χωρίς καμία υπαίτια καθυστέρηση, σύμφωνα και με τις διατάξεις της εθνικής πλέον νομοθεσίας, του άρθρου 22 του ν. 4002/2011, όπως ισχύει, με το οποίο ορίζεται ότι: «Κρατικές ενισχύσεις, οι οποίες έχει κριθεί ότι σύμφωνα με την παράγραφο 1 του άρθρου 107 ΣΛΕΕ είναι ασυμβίβαστες με την εσωτερική αγορά, δυνάμει απόφασης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ή απόφασης του Δικαστηρίου ή του Γενικού Δικαστηρίου Ευρωπαϊκής Ένωσης και πρέπει να ανακτηθούν, ανακτώνται από την αρμόδια υπηρεσία, ως εξής: α. Με πρωτοβουλία της αρμόδιας υπηρεσίας, αποστέλλεται στον αποδέκτη της ενίσχυσης και ειδικότερα, στον νόμιμο εκπρόσωπο του νομικού προσώπου, αντίγραφο της απόφασης με πρόσκληση για καταβολή του εκεί οριζόμενου ποσού εντός ορισμένης προθεσμίας και στη Δ.Ο.Υ. φορολογίας εισοδήματος του νομικού προσώπου. β. Μετά την άπρακτη παρέλευση της προθεσμίας αυτής, η αρμόδια υπηρεσία συντάσσει χρηματικό κατάλογο, στον οποίο αναγράφεται το όνομα του υπόχρεου νομικού προσώπου, ο Α.Φ.Μ. του, οι Α.Φ.Μ. των φυσικών προσώπων, που είναι υπόχρεα για την καταβολή του ποσού που θα βεβαιωθεί στον Α.Φ.Μ. του νομικού προσώπου, το προς ανάκτηση ποσό, ο κωδικός αριθμός του εσόδου, καθώς και ο χρόνος καταβολής που δεν μπορεί να υπερβαίνει την προθεσμία ανάκτησης που τίθεται στην απόφαση της παραγράφου 1, τον αποστέλλει στην οικεία Δ.Ο.Υ., προκειμένου να γίνει η βεβαίωση και η είσπραξη του ποσού με τη διαδικασία του Κώδικα Είσπραξης Δημοσίων Εσόδων. Κατά παρέκκλιση των διατάξεων των υποπαραγράφων Α.1 και Α.2 της παρ. Α` του άρθρου πρώτου του ν. 4152/2013 (Α` 107) και κάθε άλλης προγενέστερης ή μεταγενέστερης διάταξης περί διευκόλυνσης τμηματικής καταβολής ληξιπρόθεσμων βεβαιωμένων οφειλών ή άλλης ισχύουσας νομοθετικής ρύθμισης ληξιπρόθεσμων οφειλών, οι οφειλές που βεβαιώνονται με τις πράξεις της παρούσας παραγράφου δεν υπάγονται σε οποιαδήποτε διευκόλυνση ή ρύθμιση καταβολής ληξιπρόθεσμων οφειλών ή χορήγηση διοικητικής αναστολής.

2. Νόμιμο τίτλο για την είσπραξη του ποσού αποτελεί η απόφαση της παραγράφου 1

3. Αρμόδια υπηρεσία "κατά την έννοια των περιπτώσεων α` και β` της παραγράφου 1 είναι η υπηρεσία που εποπτεύει τις δραστηριότητες του νομικού προσώπου για τις οποίες χορηγήθηκε η παράνομη κρατική ενίσχυση. Αν η ανακτητέα κρατική ενίσχυση αφορά περισσότερες της μίας δραστηριότητες που εμπίπτουν στην αρμοδιότητα περισσότερων υπηρεσιών, αρμόδια είναι η υπηρεσία που εποπτεύει την κύρια δραστηριότητα του νομικού

προσώπου.

4. Αρμόδια Δ.Ο.Υ. για τη βεβαίωση και είσπραξη των ποσών που ανακτώνται κατά το παρόν άρθρο ορίζεται η Δ.Ο.Υ. φορολογίας εισοδήματος του νομικού προσώπου.

5. Όπου στο παρόν άρθρο αναφέρεται νομικό πρόσωπο νοείται η επιχείρηση κάθε μορφής που μπορεί σύμφωνα με το δικαίο της Ευρωπαϊκής Ένωσης να είναι αποδέκτης κρατικής ενίσχυσης.

6. Από την εφαρμογή του παρόντος άρθρου δεν θίγονται ειδικότερες διατάξεις που αφορούν τη διαδικασία ανάκτησης κρατικών ενισχύσεων ως αχρεωστήτως καταβληθέντων ποσών σε συγχρηματοδοτούμενα έργα.».

Σύμφωνα με την νομολογία του ΔΕΚ, έχει αναγνωρισθεί μόνο μια δυνατότητα εξαιρέσης, σε σχέση με την υποχρέωση των κρατών μελών να ανακτήσουν τις ενισχύσεις. Είναι η περίπτωση της απόλυτης αδυναμίας ορθής εκτελέσεως της αποφάσεως από το κράτος μέλος (ΔΕΚ C 404/2000)

Το ΔΕΚ επιμένει ότι τα κράτη μέλη έχουν υποχρέωση για πραγματική και άμεση εκτέλεση της αποφάσεως της Επιτροπής για την ανάκτηση των ενισχύσεων, οι οποίες έχουν κηρυχθεί παράνομες, είτε με απόφασή της, είτε με απόφαση του Δικαστηρίου.

«Ο ενωσιακός δικαστής έχει ερμηνεύσει την έννοια της «απόλυτης αδυναμίας» με πολύ περιοριστικό τρόπο. Κατά πάγια νομολογία, απόλυτη αδυναμία ορθής εκτελέσεως της αποφάσεως υπάρχει μόνο όταν το κράτος αποδεικνύει ότι, λόγω νομικών ή πραγματικών ή τεχνικών προβλημάτων, δεν μπορεί να εκτελέσει με προσήκοντα τρόπο την απόφαση ανάκτησης και ταυτόχρονα αποδεικνύει τόσο ότι έχει προβεί σε συγκεκριμένες ενέργειες έναντι των εμπλεκόμενων επιχειρήσεων για την επιστροφή των ενισχύσεων, όσο και ότι έχει ενημερώσει την Επιτροπή και της έχει προτείνει εναλλακτικές λύσεις για να αντιμετωπισθούν τα προβλήματα. Ειδικότερα, ο ενωσιακός δικαστής έχει επιβεβαιώσει επανειλημμένως ότι το κράτος μέλος δεν μπορεί να επικαλείται απαιτήσεις της εθνικής νομοθεσίας του, όπως εθνικούς κανόνες παραγραφής, ή την απουσία τίτλου ανάκτησης βάσει της εθνικής νομοθεσίας ακόμα δε και διατάξεις περί δεδικασμένου. Ειδικότερα, δε σε ότι αφορά στις περιπτώσεις δεδικασμένου, το ζήτημα δεν αφορά μόνο στην ύπαρξη

καθεαυτή του δεδικασμένου, αλλά και την κατανομή αρμοδιοτήτων μεταξύ Επιτροπής και Εθνικού Δικαστή. Όμοια αντιμετώπιση έχει υπάρξει και για τις διατάξεις εκείνες που προβλέπουν αποσβεστική προθεσμία για την ανάκληση των διοικητικών πράξεων, οι οποίες έχουν κριθεί ως αντιβαίνουσες στην αρχή της άμεσης και πραγματικής εκτέλεσης της απόφασης της Επιτροπής.

Επίσης έχει αποκλεισθεί ως στοιχείο απόδειξης της απόλυτης αδυναμίας η επίκληση ότι μια εταιρεία αντιμετωπίζει οικονομικές δυσχέρειες. Σε τέτοιες φύσεως περιπτώσεις ο ενωσιακός δικαστής επεσήμανε ότι η έλλειψη ανακτήσιμων στοιχείων ενεργητικού αποτελεί το μοναδικό μέσο, μέσω του οποίου το κράτος μέλος μπορεί να αποδείξει την απόλυτη αδυναμία ανακτήσεως της ενίσχυσης. Αιτιολογική βάση της συσταλτικής στις περιπτώσεις οικονομικών δυσχερειών της εμπλεκόμενης επιχείρησης αποτελεί το σκεπτικό ότι, εφόσον ο σκοπός που επιδιώκει η Επιτροπή είναι η κατάργηση της ενίσχυσης, αυτός μπορεί να επιτευχθεί, ακόμα και με την εκκαθάριση ή και την πτώχευση της επιχείρησης και, ως εκ τούτου, το κράτος θα πρέπει να εγγραφεί στη λίστα των πιστωτών της, και θα ικανοποιηθεί μέσω της εκποίησης των περιουσιακών στοιχείων της επιχείρησης. Μόνον τότε γίνεται δεκτό ότι το κράτος, από την πλευρά του, έλαβε όλα τα αναγκαία μέτρα για να εκτελέσει τις επιταγές της απόφασης ανάκτησης.

Μίαν άλλη πτυχή της αυτής επιχειρηματολογίας περί «απόλυτης» αδυναμίας αποτελούν οι περιπτώσεις, όπου τα κράτη μέλη ισχυρίζονται ότι δεν είναι σε θέση να εκτελούν την Ενωσιακή απόφαση ανάκτησης, λόγω διοικητικών ή τεχνικών δυσχερειών.

Ο ενωσιακός δικαστής, επίσης, αρνήθηκε την υπαγωγή των περιπτώσεων αυτών στο πεδίο εφαρμογής της έννοιας της «απόλυτης αδυναμίας», ακόμα και σε περιπτώσεις ανυπέρβλητων εσωτερικών δυσχερειών. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι οι διατάξεις του εθνικού δικαίου, τις οποίες επικαλούνται τα κράτη μέλη ή οι επιχειρήσεις για να αποφύγουν την ανάκτηση, όπως π.χ. η καλή πίστη ή ο αδικαιολόγητος πλουτισμός, πρέπει να παραμερίζονται προκειμένου να παρέχεται πλήρης ισχύς στην ενωσιακή απόφαση ανάκτησης.

Ως εκ τούτου, η εκάστοτε εθνική αρχή υποχρεούται, βάσει των ενωσιακών υποχρεώσεων, να ανακαλεί την απόφαση που χορήγησε την παράνομη ενίσχυση, ακόμα και αν παρήλθε εξαιτίας της αρχής αυτής η αποσβεστική προθεσμία που προβλέπεται για τον σκοπό αυτόν από το εθνικό δίκαιο, χάριν της ασφάλειας δικαίου, ακόμα και εάν αυτό αποκλείεται από το εθνικό δίκαιο, λόγω του ότι ο δικαιούχος της ενισχύσεως δεν είναι πλέον πλουσιότερος και δεν ενήργησε κακόπιστα. Το Δικαστήριο έχει, επίσης, αποφανθεί ότι το κράτος μέλος το οποίο, κατά την εκτέλεση της αποφάσεως της Επιτροπής περί κρατικών ενισχύσεων,

αντιμετωπίζει δυσχέρειες που δεν είχαν προβλεφθεί και δεν μπορούσαν να προβλεφθούν ή αντιλαμβάνεται ότι θα υπάρξουν συνέπειες που δεν είχε υπολογίσει η Επιτροπή, οφείλει να θέσει τα προβλήματα αυτά στην κρίση της Επιτροπής, προτείνοντας κατάλληλες τροποποιήσεις της επίμαχης απόφασης.

Στην περίπτωση αυτή, βάσει του κανόνα που επιβάλλει στα κράτη μέλη και στα όργανα της Ένωσης αμοιβαία καθήκοντα ειλικρινούς συνεργασίας, έκφραση του οποίου αποτελεί ιδίως το άρθρο 4, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ, η Επιτροπή και το κράτος μέλος οφείλουν να συνεργαστούν καλόπιστα, προκειμένου να υπερνικήσουν τις δυσχέρειες, τηρώντας πλήρως τις διατάξεις της Συνθήκης, ιδίως εκείνες που αφορούν τις ενισχύσεις.

Η ως άνω νομολογιακή κατεύθυνση επιβεβαιώθηκε και στην ενδιαφέρουσα πρόσφατη απόφαση «Επιτροπή κατά Γερμανίας» όπου ναι μεν κρίθηκε ότι ο εκ μέρους του εθνικού δικαστηρίου έλεγχος εκτελεστού τίτλου εκδοθέντος προς ανάκτηση παράνομης κρατικής ενίσχυσης και η ενδεχόμενη ακύρωση του τίτλου αυτού πρέπει να θεωρούνται απλή συνέπεια της αρχής της αποτελεσματικής ένδικης προστασίας η οποία συνιστά, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, γενική αρχή του δικαίου της Ένωσης, αλλά η καθυστέρηση που προέκυψε σε ότι αφορά στην ανάκτηση της ενίσχυσης κατέστησε εν τοις πράγμασι την ενίσχυση μη ανακτηθείσα και, ως εκ τούτου, δεν αποδείχθη απόλυτη αδυναμία.

Παρατηρούμε λοιπόν ότι ο ενωσιακός δικαστής ερμηνεύει με συνθήκες απόλυτης συστολής την αποδεκτή, επί της αρχής έννοια της «απόλυτης αδυναμίας» αποδεικνύοντας, κατ' αυτόν τον τρόπο, τον «πυρήνα» της στοχοθεσίας των διατάξεων περί ανάκτησης.

Η ομαλή μετάβαση στις, προ αντι-ανταγωνιστικής πράξης, συνθήκες αγοράς είναι τόσο ισχυρός στόχος, ώστε η εν γένει επιχειρηματολογία, αλλά πολύ περισσότερο και αυτή που, δυνητικά, μπορεί να αποτρέψει την ανάκτηση, όπως η ύπαρξη συνθηκών «απόλυτης αδυναμίας», διατρέχει διαδικασία έντονου νομικού και πραγματικού «φιλτραρίσματος», προκειμένου να εξυπηρετηθεί η λυσιτελής εφαρμογή του οικείου νομικού πλαισίου». (Σχ.Γ. Κότσηρας-Ανάκτηση Κρατ. Ενισχ. κατά το Ενωσιακό Δίκαιο και την Ελληνική έννομη τάξη).

Περαιτέρω, οι αποφάσεις ανάκτησης, που εκδίδει η Επιτροπή, θα πρέπει να προσδιορίζουν με σαφήνεια το ποσό ή τα ποσά της ενίσχυσης, που πρέπει να ανακτηθούν από τις επιχειρήσεις, εντός μάλιστα συγκεκριμένης προθεσμίας. Ωστόσο έχει γίνει επίσης δεκτό από το ΔΕΚ, ότι η Επιτροπή δεν μπορεί, ούτε έχει την νομική υποχρέωση να ορίσει το

ακριβές ποσό που πρέπει να ανακτηθεί γι' αυτό είναι επαρκές η απόφαση της Επιτροπής να περιλαμβάνει τις πληροφορίες, που θα επιτρέπουν στα κράτη μέλη να προσδιορίσουν το ποσό χωρίς ιδιαίτερες δυσκολίες. Κατά συνέπεια η Επιτροπή προσδιορίζει στην απόφασή της ότι το κράτος μέλος θα πρέπει να ανακτήσει κάθε ενίσχυση, που χορηγήθηκε.

Σύμφωνα με το άρθρο 14 παρ. 2 του Διαδικαστικού Κανονισμού, το ποσό της ανάκτησης, περιλαμβάνει και τους σχετικούς τόκους, οι οποίοι ορίζονται από την Επιτροπή ή το Δικαστήριο.

Το σημαντικό για τους υπόχρεους επιστροφής των ενισχύσεων είναι ότι, οι τόκοι οφείλονται από την ημερομηνία κατά την οποία, η παράνομη ενίσχυση ετέθη στη διάθεση του δικαιούχου, μέχρι την ημερομηνία της ανάκτησής της, και σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο η ευθύνη πέραν του νομικού προσώπου, επεκτείνεται και στα ασκούντα διοίκηση, διαχείριση και διεύθυνση φυσικά πρόσωπα, ευθύνονται αλληλεγγύως.

Βεβαίως υπεύθυνος, έναντι της Επιτροπής, για την εφαρμογή της απόφασης ανάκτησης είναι το κράτος μέλος και όχι ο δικαιούχος της ενισχύσεως και υπόχρεος για την επιστροφή της. Γι' αυτό το κράτος μέλος θα πρέπει να λάβει όλα τα αναγκαία μέτρα για την ανάκτηση της ενισχύσεως από τον αποδέκτη. Σύμφωνα με το άρθρο 14 παρ. 3 του Διαδικαστικού κανονισμού, το κράτος μέλος έχει υποχρέωση να παρέχει στην Επιτροπή, όλα τα στοιχεία που αποδεικνύουν ότι κοινοποίησε στον αποδέκτη την υποχρέωσή του να επιστρέψει την ενίσχυση και χωρίς καθυστέρηση.

Το Δικαστήριο, επί προδικαστικής παραπομπής του Ιταλού Δικαστή/2014, κρίνει τα ακόλουθα στις σκέψεις 29, 30, 31 και 32 : «Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι η εφαρμογή των περί ανταγωνισμού κανόνων της Ένωσης θεμελιώνεται στην υποχρέωση καλόπιστης συνεργασίας μεταξύ, αφενός, των εθνικών δικαστηρίων και, αφετέρου, της Επιτροπής και των δικαιοδοτικών οργάνων της Ένωσης, στο πλαίσιο της οποίας έκαστο ενεργεί σύμφωνα με την αποστολή που του έχει ανατεθεί από τη Συνθήκη Λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ). Στο πλαίσιο της συνεργασίας αυτής, τα εθνικά δικαστήρια οφείλουν να λαμβάνουν όλα τα γενικά ή ειδικά μέτρα που είναι πρόσφορα για την εκπλήρωση των υποχρεώσεων που απορρέουν από το δίκαιο της Ένωσης και να μην λαμβάνουν μετρά ικανά να θέσουν σε κίνδυνο την επίτευξη των σκοπών της Συνθήκης, όπως προκύπτει από το άρθρο 4, παράγραφος 3, ΣΕΕ.

Ως εκ τούτου, αν το εθνικό δικαστήριο έχει αμφιβολίες ή αντιμετωπίζει δυσχέρειες ως προς

τον υπολογισμό του ποσού των προς ανάκτηση ενισχύσεων, έχει πάντοτε τη δυνατότητα να απευθυνθεί στην Επιτροπή, προκειμένου αυτή να του παράσχει τη συνδρομή της σύμφωνα με την αρχή της καλόπιστης συνεργασίας, σχετικά με την εφαρμογή της νομοθεσίας περί κρατικών ενισχύσεων από τα εθνικά δικαστήρια. Συνεπώς, μολονότι οι θέσεις τις οποίες λαμβάνει η Επιτροπή δεν δεσμεύουν το εθνικό δικαστήριο, επιβάλλεται η επισήμανση ότι, στο μέτρο που τα στοιχεία τα οποία περιέρονται στις εν λόγω θέσεις καθώς και στις γνωμοδοτήσεις της Επιτροπής τις οποίες έχει ενδεχομένως ζητήσει το εθνικό δικαστήριο, υπό συνθήκες όπως οι εκτεθείσες στην προηγούμενη σκέψη, σκοπούν στη διευκόλυνση της εκπλήρωσης του καθήκοντος των εθνικών αρχών στο πλαίσιο της άμεσης και αποτελεσματικής εκτελέσεως της αποφάσεως περί ανακτήσεως και βάσει της αρχής της καλόπιστης συνεργασίας, το εθνικό δικαστήριο οφείλει να τις λάβει υπόψη και όλα τα στοιχεία της δικογραφίας που έχει κατατεθεί ενώπιόν του. Κατόπιν όλων των ανωτέρω σκέψεων, στο πρώτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι, καίτοι, προς εκτέλεση μιας αποφάσεως της Επιτροπής με την οποία καθεστώς ενισχύσεων κηρύσσεται παράνομο και ασύμβατο προς την εσωτερική αγορά και διατάσσεται η ανάκτηση των επίμαχων ενισχύσεων, αλλά δεν προσδιορίζονται οι κατ' ιδίαν λήπτες των ενισχύσεων αυτών και τα ακριβή ποσά που πρέπει να επιστραφούν, το εθνικό δικαστήριο δεσμεύεται από την απόφαση αυτή, δεν δεσμεύεται, αντιθέτως, από τις θέσεις που λαμβάνει το εν λόγω θεσμικό όργανο στο πλαίσιο εκτελέσεως της ανωτέρω αποφάσεως. Πάντως το εθνικό δικαστήριο οφείλει, βάσει της αρχής της καλόπιστης συνεργασίας την οποία προβλέπει το άρθρο 4, παρ. 3, ΣΕΕ, να λάβει υπόψη τις θέσεις αυτές ως στοιχείο εκτιμήσεως στο πλαίσιο της ένδικης διαφοράς της οποίας έχει επιληφθεί.

Ακολούθως με το άρθρο 260 της ΣΛΕΕ, εάν το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ), διαπιστώσει ότι κράτος μέλος, έχει παραβεί υποχρέωσή του εκ των Συνθηκών, το κράτος αυτό οφείλει, να λάβει τα μέτρα, που συνεπάγεται η εκτέλεση της αποφάσεως του Δικαστηρίου.

Εάν η Επιτροπή κρίνει ότι το συγκεκριμένο κράτος μέλος δεν έλαβε τα μέτρα, που συνεπάγεται η εκτέλεση της αποφάσεως του Δικαστηρίου, μπορεί να προσφύγει στο Δικαστήριο, αφού παράσχει στο κράτος αυτό τη δυνατότητα να υποβάλει τις παρατηρήσεις του. Προσδιορίζει το ύψος του κατ' αποκοπήν ποσού, ή της χρηματικής ποινής, που οφείλει να καταβάλει το κράτος μέλος και το οποίο η Επιτροπή κρίνει κατάλληλο για την περίπτωση.

Εάν το Δικαστήριο διαπιστώσει ότι το συγκεκριμένο κράτος μέλος δεν συμμορφώθηκε με την απόφασή του, μπορεί να του επιβάλει την καταβολή κατ' αποκοπήν ποσού ή χρηματικής ποινής.

Μια εξαιρετικής σημασίας απόφαση του τότε Πρωτοδικείου Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΠΕΚ) και νυν Γενικού Δικαστηρίου, είναι αυτή της υπόθεσης Deggendorf, το Πρωτοδικείο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων αποφάνθηκε ότι, «η Επιτροπή όταν εξετάζει το ασυμβίβαστο κρατικής ενισχύσεως με την κοινή αγορά, πρέπει να λαμβάνει υπόψη, όλα τα στοιχεία που ασκούν επιρροή, περιλαμβανομένων, αν παρίσταται ανάγκη, του πλαισίου που έχει ήδη αξιολογηθεί σε προηγούμενη απόφαση, καθώς και των υποχρεώσεων που αυτή η προηγούμενη απόφαση, επέβαλε σε κράτος μέλος. Επομένως, η Επιτροπή είχε την εξουσία να λάβει υπόψη αφενός το ενδεχόμενο σωρευτικό αποτέλεσμα παλαιών ενισχύσεων ...και των νέων ενισχύσεων ... και αφετέρου, το ότι οι παλαιές ενισχύσεις που κηρύχθηκαν παράνομες δεν είχαν επιστραφεί.».

Κατ' εφαρμογή της απόφασης αυτής, και για να αποφεύγεται η στρέβλωση του ανταγωνισμού που αντιβαίνει στο κοινό συμφέρον, η Επιτροπή μπορεί να διατάξει κράτος μέλος να αναστείλει την πληρωμή νέας συμβιβάσιμης ενίσχυσης σε επιχείρηση, η οποία έχει στη διάθεσή της παράνομη και ασυμβίβαστη ενίσχυση που υπόκειται σε προηγούμενη απόφαση ανάκτησης και τούτο μέχρις ότου το κράτος μέλος πειστεί ότι η εν λόγω επιχείρηση έχει επιστρέψει στην παλαιά παράνομη και ασυμβίβαστη ενίσχυση.

Η Επιτροπή εφαρμόζει τα τελευταία έτη την ονομαζόμενη αρχή Deggendorf με πιο συστηματικό τρόπο. Στην πράξη, κατά τη διάρκεια της προκαταρκτικής εξέτασης ενός νέου μέτρου ενίσχυσης, η Επιτροπή ζητά από το σχετικό κράτος μέλος να αναλάβει τη δέσμευση ότι θα αναστείλει την καταβολή νέας ενίσχυσης σε οποιονδήποτε αποδέκτη οφείλει να επιστρέψει παράνομη και ασυμβίβαστη ενίσχυση που υπόκειται σε προηγούμενη απόφαση ανάκτησης, Εάν το κράτος μέλος δεν αναλάβει τη δέσμευση αυτή ή εάν δεν υπάρχουν σαφή στοιχεία για τα μέτρα ενίσχυσης που υπεισέρχονται και που εμποδίζουν την Επιτροπή να αξιολογήσει την συνολική επίπτωση της παλαιάς και της νέας ενίσχυσης στον ανταγωνισμό, η Επιτροπή λαμβάνει τελική απόφαση υπό όρους βάσει του άρθρου 7 παράγραφος 4 του Διαδικαστικού Κανονισμού απαιτώντας από το σχετικό κράτος μέλος να αναστείλει την καταβολή νέας ενίσχυσης μέχρις ότου πεισθεί ότι ο σχετικός δικαιούχος έχει επιστρέψει την παλαιά παράνομη και ασυμβίβαστη ενίσχυση, περιλαμβανομένων τυχόν οφειλόμενων τόκων στο πλαίσιο της ανάκτησης. Η αρχή «Deggendorf» έχει εν τω μεταξύ ενσωματωθεί στις κοινοτικές κατευθυντήριες γραμμές όσον αφορά τις κρατικές ενισχύσεις για τη διάσωση και την αναδιάρθρωση προβληματικών επιχειρήσεων και στους πρόσφατους κανονισμούς απαλλαγής κατά κατηγορία. Η επιτροπή σκοπεύει να ενσωματώσει την αρχή αυτή σε όλους τους προσεχείς κανόνες για τις κρατικές ενισχύσεις και τις σχετικές αποφάσεις.

(Βλ. Ανακοίνωση Επιτροπής 2007/C272/2005).

III. Συμπέρασμα

Με βάση το ιστορικό της εδώ εξεταζόμενης υποθέσεως, διαπιστώνεται ότι, σύμφωνα με τις διατάξεις του Ενωσιακού Δικαίου και κατά κύριο λόγο την νομολογία του Δικαστηρίου και του Πρωτοδικείου ΕΕ, (Γενικού Δικαστηρίου), η ανάκτηση των συγκεκριμένων ενισχύσεων, παρίσταται άκρως καταχρηστική και λαμβάνει πλέον την μορφή κύρωσης, χαρακτηρισμό τον οποίο... έχει αποκλείσει η νομολογία του Δικαστηρίου, ως ασυμβίβαστο με τον επιδιωκόμενο σκοπό της ανακτήσεως. Και αποτελεί κύρωση, διότι τόσο η Επιτροπή, όσον και οι Ελληνικές Αρχές, ζητούν την ανάκτηση των ενισχύσεων εντόκως από το έτος 1992 μέχρι και σήμερα, οι οποίες όμως ενισχύσεις, έχουν ήδη χαρακτηριστεί από το ΔΕΚ, παράνομες, το έτος 2004, και από την Επιτροπή το έτος 1995, δηλαδή μετά από την πάροδο είκοσι και πλέον ετών.

Άποψή μας είναι ότι, προ πάσης ενεργείας τόσο της Επιτροπής, όσον και των Εθνικών Αρχών, θα πρέπει να απαντηθεί με ποιόν τρόπο υλοποιείται η Ενωσιακή Αρχή της επαναφοράς της κατάστασης, που υπήρχε στην αγορά πριν από την χορήγηση της ενίσχυσης, στοιχείο απαραίτητο, προκειμένου να εξασφαλιστεί ότι διατηρούνται ισότιμοι όροι ανταγωνισμού στην εσωτερική αγορά, σύμφωνα με τα οριζόμενα στη συνθήκη ΕΚ. Μήπως, η αδράνεια στην οποία έχουν περιέλθει τόσο τα δικαιώματα της Επιτροπής, όσον και των εθνικών κρατικών αρχών, εξαιτίας του διαδραμόντος χρόνου, νοθεύουν σήμερα τον ανταγωνισμό, σε βάρος των αγροτικών συνεταιρισμών και μάλιστα υπό τις παρούσες συνθήκες, οι οποίες έχουν μεταβληθεί σημαντικά και απρόβλεπτα σε σχέση με τον πραγματικό χρόνο της ανάκτησης; Και ποιο είναι η έννοια του άρθρου 14 του Διαδικαστικού Κανονισμού, όπως ίσχυσε, αλλά και ισχύει ότι η ανάκτηση πραγματοποιείται αμελλητί και σύμφωνα με τις διαδικασίες της εθνικής νομοθεσίας του οικείου κράτους μέλους, οι οποίες γίνονται με την επιμέλεια και την βοήθεια της Επιτροπής; Αν η Επιτροπή και οι Εθνικές Αρχές δώσουν εσωτερικά ως όργανα, απάντηση στα ερωτήματα αυτά, τότε να συνεχίσουν τις διαδικασίες των ανακτήσεων. Και όλα αυτά αφού λάβουν υπόψιν τους ότι τα ποσά των ανακτήσεων βαρύνονται με τόκους.

Η αναφορά μας στην νομολογία του Δικαστηρίου, ως άνω, καταδεικνύει ότι όλα τα δικαιώματα ασκούνται στο πλαίσιο των γενικών αρχών της Ένωσης, οι οποίες στην υπόθεση των αγροτικών συνεταιρισμών παραβιάζονται.

